

Türkiye burjuvazisinde derin çatlak

Burjuvazinin iç çatışmasının sınıfsal temelleri

Kurtar Tanyılmaz

1- Giriş

ABD'nin en çok satan gazetesi *The Wall Street Journal*, Türkiye'de yaşanan tutuklamaları ve ülkenin içinde bulunduğu durumu savcı İlhan Cihaner'in hapisshaneden gönderdiği mektuplarla birlikte geçenlerde okuyucularıyla paylaştı. "Avrupa'nın dibindeki Müslüman ülke" olarak tanımlanan Türkiye'de laik kesim ile İslami eksenli hükümet arasındaki mücadele için "kansız bir iç savaş" tabiri kullanıldığı yazıda İslam eksenli AKP ile laik kesim arasındaki savaşın acilen barış içinde çözülmesinin gerekliliği üzerinde durularak "Polis, jandarma ve hatta istihbarat bile birbiriyle mücadele ediyor" ifadeleri yer aldı.¹

Yakın zamanda yaşanan bir diğer gelişme de İstanbul Sanayi Odası'nın bu yıl yayınladığı Türkiye'nin en büyük 500 sanayi şirketi içinde MÜ-

1 Gülin Yıldırımkkaya, "Türkiye 'kansız bir iç savaş'ın içinde mi?", *Habertürk*, 6 Mayıs 2010.

SİAD ve TUSKON'un 70'in üzerinde şirketle yer almasını gazetelerin "muhafazakâr yükseliş" başlıklarıyla duyurmasıydı. Bu gelişmelere uzunca bir süredir gündemden inmeyen "eksen kayması", Anayasa referandumu, vb. tartışma ve çatışmaları da ekleyecek olursak, ortada bir kutuplaşma yaşandığı açık. *Devrimci Marksizm* dergisinin düzenli okuyucuları içinse bu gelişmeler hiç de yabancı olmasa gerek. Uzunca bir süredir burjuvazinin bir "iç savaş" yaşadığını belirtiyoruz. Anayasa referandumu sürecinde Erdoğan-TÜSİAD gerilimi bu mücadelenin yeni bir merhalesi olarak gösterilebilir. Başbakan Erdoğan'ın referandum öncesi TÜSİAD'ın referandum karşısındaki onaylamayan tutumuna karşı "bitaraf olan bertaraf olur"² tehdidi ve daha sonrasında da "İstanbul sermayesi"ni hedef alan şu sözleri Türkiye burjuvazisi içindeki çatlağı hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde ortaya koyuyor: "İstanbul sermayesi nedense işin başından itibaren bizimle para kazanmada anlaştı ama siyasette anlaşamadı. Anadolu sermayesini aralarına almadılar... Fakat isteseler de istemeseler de Türkiye'de artık ciddi manada sermaye el değiştirmeye başladı. Bu bizim için çok önemli bir güven kaynağı..."³

Bu meselenin yalnızca Cumhuriyet rejimine ya da Cumhuriyet'in kültürel değerlerine ilişkin "üstyapısal" bir mesele olmadığını, AKP-ordu mücadelesinin arkasında temelde sınıfsal güçlerin iktisadi çıkarları için verilen bir mücadele yattığını ortaya koyabilmek, bu kutuplaşmada işçi sınıfının bağımsız politikasını geliştirmek bakımından nerede durması, nasıl mücadele etmesi gerektiğinin açıklığa kavuşabilmesi bakımından da stratejik önem sahip.

Bu yazının amacı işte Türkiye kapitalizminde yaşanan çelişki ve gerilimlerin önemli bir boyutu olan ve "biz ve onlar" şeklinde belirginleşen burjuvazinin kendi içinde yaşadığı kutuplaşmanın maddi, sınıfsal temellerini ortaya koymak. Anadolu'daki küçük ve orta ölçekli sermayelerin bir bölümünün özellikle 80'li yıllardan itibaren iyice serpilerek günümüzde tekelci sermaye niteliği kazanmış bir İslamcı sermayeye evrilmeleri ve hâkim tekelci sermaye fraksiyonu olan Batıcı-laik sermayenin karşısında maddi bir güç haline gelip gelmedikleri meselesi Türkiye egemen sınıfları arasında yaşanan "iç savaş"ın taraflarını tanımlayabilmek bakımından işlevsel. Öyle ya, eğer iddia edildiği gibi "Anadolu Kaplanları" "tekelci" ve "devletçi" bir burjuvazinin karşısında küçüklükleri itibariyle "yerel" ve

2 *Milliyet*, 19 Ağustos 2010.

3 *Cumhuriyet*, 11 Eylül 2010.

“demokratik” güçleri temsil ediyorlarsa, o takdirde bu yeni yükselen sermaye kanadı pekâlâ egemen burjuva fraksiyonunun bazen çatışan, bazen uzlaşan bir parçası olacak, dolayısıyla da AKP hükümeti ile devlet bürokrasisi ve ordu arasında yaşanan gerilimler iktisadi düzeyden çok siyasi farklılıklardan kaynaklanacaktır.

Yok, karşımızda artık kendisi de tekelci sermaye niteliğini kazanmış bir İslamcı sermaye fraksiyonu söz konusu ise ve AKP yükselişi itibarıyla bu kesimin temsilcisi olarak siyaset sahnesine çıkmışsa, o takdirde yaşanan gerilimlerde AKP hükümeti, bir bütün olarak Türk burjuvazisinin değil, belli bir fraksiyonun temsilcisi olarak siyasi mücadele verecektir. Bu yazı burjuvazi içinde derinleşen bir kutuplaşmanın yaşandığını ve bunun nesnel zemininin salt üstyapısal olmadığını, Türkiye kapitalizminde sermaye sınıfının yapısında yaşanan niteliksel bir dönüşümle ilişkili olduğunu ortaya koymayı amaçlıyor.

Bu doğrultuda öncelikle her iki sermaye fraksiyonu arasında yaşanan gerilimin çeşitli boyutlarını sergileyip, bu gelişme ve çatışma hakkında ileri sürülen görüşleri özetlemeye çalışacağım. Üçüncü bölümde bu farklılaşmanın sınıfsal temelini iktisadi ve siyasi çıkarlardaki (pazarlar, teşvikler, teknoloji edinimi vb. alanlar ve bunların hangi siyasi oluşumlarla gerçekleştirilmesi istendiği gibi) farklılaşmada yattığını ortaya koyduktan sonra, nihayet son olarak TÜSİAD etrafında temsil edilen Batıcı-laik burjuvazi ile MÜSİAD (ve TUSKON) etrafında temsil edilen İslamcı burjuvaziye ekonomi içindeki büyüklükleri ve etkileri itibarıyla karşılaştırarak İslamcı sermayenin AKP hükümetinin arkasında yer alan bir maddi güç, güçlenen bir tekelci sermaye kanadı olup olmadığını araştırmak istiyorum.

Yeri gelmişken en başta bir meseleyi kavramsal açıklığa kavuşturmak faydalı olacaktır. Günümüzde sermaye sınıfı içindeki bu çatışmanın tarafları birbirlerini farklı nitelendirmelerle adlandırıyorlar. Liberal ve liberal sol kesimlerde “Anadolu Kaplanları”, “girişimci orta sınıf”, “otantik burjuvazi” ve bunun karşısındaki sermaye fraksiyonu için de “Kemalist burjuvazi”, “İstanbul sermayesi”, “Boğaz burjuvazisi” gibi nitelendirmelere yer verilirken, ulusalcı sol kesimlerde “cemaat sermayesi”, “yeşil sermaye”, “tarikat burjuvazisi”, “yandaş sermaye” ve bunun karşısında da “laik sermaye”, “milli burjuvazi” gibi nitelendirmeler yaygın olarak kullanıma sokulmaktadır. Bizce bu nitelendirmeler doğru değildir. Bu tür nitelendirmeler meselelerin elbette ideolojik, kültürel ve politik ayrışmaya yol açacak boyutları olmakla birlikte, ileride kanıtlanmaya çalışılacağı üzere esasen iktisadi

çıkarları, sermaye birikiminin hangi (politik) koşullarda gerçekleşeceğine dair perspektifleri farklılaşan egemen sınıftaki iki hizip arasındaki çatlağın üzerini örtmeye hizmet etmektedir. Bu bakımdan biz yazı boyunca, söz konusu maddi ayrışmayı daha iyi ifade edeceği düşüncesiyle Batıcı-laik burjuvazi ile İslamcı burjuvazi nitelemelerine yer veriyoruz.

2- Türkiye burjuvazisinin bağrındaki derin çatlağın somut görünümü: “Biz ve Onlar” ayrımı

Sadece politika düzeyinde değil, ekonomide de, sermaye kesimleri arasında son bir kaç yıldır oldukça belirginleşen bir çatışma olduğunu belirtmiştik. Kısaca bu çatışmanın nasıl yaşandığını somut bir kaç örnek üzerinden özetlemeye çalışalım.

Birinci örnek ihracata dönük kurumlaşmalarda yaşanan çatışma. Son dönemde TÜSİAD hükümetten Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) tasfiye edilmesini talep ediyor, çünkü TİM esas olarak TÜSİAD dışı rakip kesimlerin daha etkin olduğu bir yapılanmadır. Bu mücadelenin arkaplanını bir gazetecinin ağzından dinleyelim:

Daha önce yakınlar, dost sohbetlerinde yaşadıklarını anlatanlar vardı ama ilk defa Rusya lideri Medvedev'in katıldığı toplantıyla 'sermaye savaşı' somutlaştı. Türkiye ve Rusya masaya oturdu, beş yılda ticaret hacmini 100 milyar dolara çıkarma hedefi koydu, Türkiye için çok tarihi bir süreç nükleer santral projesi ele alındı. Perde gerisinde de örgütlerin savaşı yaşanıyordu. Yabancı ekonomi heyetlerine, Türkiye'deki toplantılarda düne kadar DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) ev sahipliği yapardı. Adı açık DEİK, 'ekonomi' başlığı altında ikili ilişkilerde iş âleminin örgütü. Rus lider Medvedev'in de katılacağı toplantıda, konuşmacıların hemen ardındaki duvarda üç örgütün adı yazılıydı. TOBB, TİM ve TUSKON. TOBB, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tüm iş âleminin üye olmak zorunda olduğu örgüt. DEİK de zaten TOBB'un bir nevi 'iştiraki.' TİM, malum ihracatçıların meclisi. TUSKON ise bu aralar moda tabiriyle 'Pensilvanya'dakinin kurdurduğu örgüt. TUSKON, TÜSİAD gibi, MÜSİAD gibi üyeliği 'gönüllülük' esasına dayanan üyelerinin çıkarını gözetken bir yapılanma. Ne oluyor da, Rus lider Medvedev'in de katıldığı toplantıda Dış Ticaret Müsteşarlığı talimatıyla TUSKON organizatör örgütlere ortak ediliyor? Dahası DEİK'in ambleminin toplantı salonunda konulmasını engelleyebiliyor? Liderler salona girmeden hemen önce, yaşanan yoğun telefon trafiği sayesinde DEİK'in amblemi duvara yapıştırılmış. Deniliyor ki, Dış Ticaret Müsteşarlığı da tek başına karar vermiyor. Sonuçta Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan'ın politikası bu. Eski Ankara Sanayi Odası Başkanı Zafer Çağlayan, DEİK'e ve TOBB'a soğuk davranıyor. Deniyor ki bu soğukluğun ardın-

dan asıl, Zafer Çağlayan'ın TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'na soğukluğu yatıyor. Bir de elbette hükümet nezdinde, yüksek mertebelerde TUSKON'un rahat hareket edebileceği elverişli ortam yaratıldı. Hükümet yetkilileri de diyorlarmış ki, "Bugüne kadar DEİK tek tabancaydı, artık yetkisini paylaşsın." TUSKON'cular da özellikle 'güçlü oldukları', aktif oldukları ülkelerde 'söz hakkı' istiyorlarmış. Daha önce 'AKP'ye yakın olmadığım için belediyelerden iş alamıyorum' ya da "İhalelerde yandaşlar kayırlıyor" gibi ifadeleri çok duyduk.⁴

İkinci örnek uzun dönem basın gündemini işgal etmiş olan ve aslında her iki tarafın da ipliğini pazara çıkararak Erdoğan-Doğan Grubu kavgası. Bu kavganın arkaplanındaki çıkar çatışmasını Fatih Altaylı köşesinde şöyle anlatıyor:

Biliyorsunuz, Aydın Doğan'ın Petrol Ofisi'nde yabancı bir ortağı var. OMV adlı Avusturyalı bir petrol şirketi. Aydın Doğan, İş Bankası'ndan yüzde 50'sini 500 milyon dolar civarında bir paraya aldığı Petrol Ofisi'nin yüzde 34'ünü neredeyse 1 milyar euroya sattığı Avusturya şirketi. OMV ile Aydın Doğan yaklaşık 3 yıldır ortaklar ve Türkiye'de birlikte yeni yatırımlar yapmak istiyorlar. Bu yatırımların başında da Ceyhan'a kurulacak bir petrol rafinerisi var. Ancak Petrol Ofisi bu rafineri için gerekli ruhsatı yıllardır alamıyor. Çalık Grubu'na rafineri ruhsatı verilirken, Aydın Doğan'ın Petrol Ofisi'ne verilmiyor. Aydın Doğan medyasıyla iktidara yalakalık da yapsa, ölçülü bir muhalefet de yapsa bu ruhsatı almaktan umudu kesti. Bu nedenle de Hükümet'in yabancı sermayeye olan zaafını bildiği için devreye OMV girdi. OMV'nin CEO'su Wolfgang Rutenstorfer Türkiye'ye gelerek Başbakan Erdoğan'la görüştü. OMV'nin CEO'su Başbakan'a "Türkiye'ye bir kaç milyar dolarlık yatırım planladıklarını ancak rafineri izni çıkmaması nedeniyle bu yatırımı gerçekleştiremediklerini ve bürokrasiye takıldıklarını, Türkiye'nin bu işten büyük kaybı olduğunu" söyledi. Avusturyalı CEO'nun bu sözlerine Başbakan Erdoğan çok kısa bir yanıt verdi. Başbakan Erdoğan Avusturyalı yöneticiye: "Siz Türkiye'de yanlış adamla ortaklık yaptınız. Siz Doğan'la ortak olduğunuz müddetçe herhangi bir yatırım için bizden izin alamazsınız. Rafineri izni almayı hayal bile etmeyin" dedi. Hatta OMV'nin CEO'suna rafineri için, izni olan Çalık'la ortaklık yapmasını önerdi. Duydukları karşısında şoke olan Rutenstorfer Başbakan'ın yanından ayrıldı ve İstanbul'a geldi. Başbakan'la yaptığı görüşmeyle ilgili olarak Aydın Doğan'a bilgi verirken, "Aydın Bey, bu Hükümet işbaşındayken siz Türkiye'de yeni işler yapmayı, hatta iş yapmayı unutun. Sizden söz ederken Başbakan'ın gözlerindeki ifadeyi gördüm. Hatta size bu Hükümet işbaşındayken Türkiye'de yaşamamanızı bile tavsiye ederim" diyip görüşmenin detaylarını aktardı.⁵

Üçüncü örnek Türkiye ekonomisine yön veren iki büyük sermaye ör-

4 "Kamplaşma sermayede de başladı", *Radikal*, 14 Mayıs 2010.

5 <http://haber.superonline.com/haber/2008/06/18/2696.html>.

gütlenmesinin seçimlerinde yaşanan kapışma. Her iki örgütte de yapılan seçimlerin sonuçlarına bakacak olursak: 2009 yılında yapılan İSO ve İTO seçimlerinde başkanlar aynı kalırken yönetim kurulu üyelerinin büyük çoğunluğu değişti. İTO’da MÜSİAD’ın ağırlığı artarken, İSO’da TÜSİAD’a üye holdingler ağırlığını koydu⁶. İTO Yönetimi’nde 6 MÜSİAD, 1’er Türkiye İş Adamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON) ile Tüm Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜMSİAD) ve 3 Anadolu Aslanları İşadamları Derneği (ASKON) üyesi yer aldı. İSO seçimleri öncesi “İSO’da yönetime karşı üçlü ittifak” adı verilen haberde MÜSİAD, TUSKON ve ASKON’a üye olan işadamlarının mevcut oda yönetimine karşı MÜSİAD üyesi Hasan Büyükdede’yi destekleyeceği belirtiliyordu.

Bütün bu çekişmelerin geleneksel büyük burjuvazi içinde yarattığı tedirginliğin boyutlarını ise kısa bir kaç örnekle hatırlamakta fayda var. TÜSİAD’ın yönetim kurulunda 5 yıl yer alan Akkök Holding Yönetim Kurulu üyesi Ayça Dinçkök, ekonomi dergisi *Capital*’e verdiği söyleşide son yıllarda hükümetin TÜSİAD’a olan yaklaşımından rahatsız olduğunu söylüyor ve rahatsızlığını şu sözlerle dile getiriyordu: “Bazen TÜSİAD’ın davet edilmediği toplantılar görüyorum. Diğer dernek ve sivil toplum kuruluşları davet edilmesine rağmen TÜSİAD neden davet edilmiyor? Böyle bir ayırım yapılabilir mi? Bir iş insanı olarak bu rahatsızlığı hissediyorum. Siz-biz diye bir ayırım yaptılar. Sizle biz nasıl ayrışıyor?”⁷

TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi (YİK) toplantısının basına kapalı oturumunda yaşanan gerilimi ise Milliyet gazetesindeki köşesinde Serpil Yılmaz şöyle aktarıyor

İlk sözü TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ aldı. Doğan grubunun hissedarı ve yöneticisi de olan Yalçındağ, “Biliyorsunuz TÜSİAD Başkanı olarak konuşmalarında Doğan grubuna yönelik haksız vergi cezaları üzerinde durmuyorum. Çünkü grubumla ilgili bir konu. Ama bu konuda siz de gereğinden fazla dikkatlisiniz. Oysa bu Türkiye’nin de meselesi” diyerek “Hep beraber susuyoruz“ imasında bulundu... Ardından kürsüye Koç Holding Yönetim Kurulu üyesi Ali Koç geldi. Koç’un sözleri tartışmanın sertleşeceğini gösteriyordu: “Arzuhan haklı. Bu konuda (vergi) fazla sessiz kaldık. Destek vermemiz, sahip çıkmamız gerekirdi. TÜSİAD olarak etkimizi kaybediyoruz. G gerektiğinde yumruğumuzu masaya vurmamız lazım. TÜSİAD’ın yönetim tarzını doğru bulmuyorum. MÜSİAD’dan bile daha güçsüz algılanmaya başladık. Onlar daha çok dikkate alınıyor.”⁸

6 *Milliyet*, 1 Mart 2009.

7 *Milliyet*, 2 Mart 2010.

8 *Milliyet*, 2 Ekim 2009.

Yaşanan mücadelenin boyutlarını sergilemesi bakımından çarpıcı olan bu örnekleri daha uzatmaya gerek yok. Cevaplanması gereken asıl soru, yaşanan bu gerilimlerin AKP hükümeti ile TÜSİAD'da temsil edilen büyük burjuvazi arasında salt politik farklılaşmalar, taktik konumlanışlarla mı açıklanması gerektiği yoksa arka plânda somut maddi, iktisadi çıkarların kırıncı kırıncıya mücadelesinde AKP'nin bir tarafın temsilciliğini mi yürüttüğü sorusudur. Soruyu daha açık olarak şöyle de ifade edebiliriz: Türkiye burjuvazisinin tarihsel olarak birbirlerine karşı kıyasıya mücadeleye girmiş iki ayrı kampa bölünmüş olmasının maddi temeli nedir? Bu soruya cevap vermek üzere olgulara başvurmadan evvel, bu “muhafazakar yükseliş”le ilgili çeşitli yaklaşımları ele alalım.

3- İslamcıların burjuvalaşması karşısında burjuvaların İslamcılaştırılması: Bir yaşam tarzı tartışması

Liberal ve liberal sol kanatta bu gelişmeler (farklı bir sermaye kesiminin yükselişi ve büyük sermaye fraksiyonu ile çatışması) tekelsiz olmayan, girişimci bir orta sınıfın yükselişi olarak değerlendiriliyor. Tekelsiz olmayan, daha rekabetçi, devletin kolları altında büyümemiş, kendiliğinden ihracata açılmış, daha demokratik, “yeni orta sınıf”ın girişimci olarak sahneye çıktığı ve bu sürecin çevreden merkeze dışlanmışların yürüyüşü olduğu savunuluyor. Bu yükselişin siyasi temsilcisi olarak AKP'nin politik yönelişinin demokratikleşmeyi artırıcı yönde etkide bulunduğu fikri yaygın kabul görüyor.

Erol Katırcıoğlu AKP'nin ilk defa hükümete geldiği 3 Kasım seçimleri sonrasında değerlendirirken şöyle diyor:

3 Kasım seçimleri ‘yerli milli burjuvazi’ yaratmak düşüncesinden çıkarak oluşmuş devletle özel kesim arasındaki tarihi ‘konsensüs’ün sona erdiğini söyleyen bir değişime mi işaret ediyor acaba?... Başbakanların yurtdışı gezilerine alınmayan, aralarında bazıları için ‘yeşil sermaye’ diye kovuşturmalar açılan, üç kuruşluk bir kredi için büyük şehirlerin büyük bankaları önünde kuyruk beklemeye itilen, TÜSAD’a önerdikleri işbirliği dilekleri defalarca reddedilen bir KOBİ dünyasıyla, bir dediği iki edilmeyen, bütün devlet koridorları kendilerine açık, başbakanların uçaklarında dolaşan, istedikleri yasanın ya da kararnamenin hemen çıkarılabildiği, hatta tamamen onların adına yasa düzenlendiği TEKELCİ VE DEVLETÇİ bir işdünyasının çelişen hikayesinden söz ediyorum

aslında. Ve bu çelişkinin de KOBİ'ler lehine çözülmekte olduğundan..⁹

Ahmet İnsel de benzer görüşleri yakın zamanda dile getiriyor:

Türkiye'nin gelişmesi, sermayenin güçlenmesi, yenilerin ortaya çıkması bu toplumsal değişme içinde çok doğal. Tabii ki son 20-30 yıldır Anadolu sermayesinin yükseldiğini görüyoruz. Bu Türkiye'de sermayenin yaygınlaşması, sadece büyük kentlerdeki klasik burjuvazinin elindeki sermaye yoğunluğunun yaygınlaşması açısından bakıldığında olması gereken şey. Yoksa tekelci bir sermayeyi özlüyoruz demektir. Anadolu sermayesinin muhafazakar bir kültür dünyasına ait olduğu da çok açık. Sermaye el değiştiriyor lafını edenler aynı zamanda kapitalizmin, piyasa ekonomisinin en iyi ekonomik yöntem olduğunu kabul ederler ve bilmeliler ki piyasa düzeninde sermaye hep aynı çevrenin elinde kalmaz. Rekabeti kabul ediyorlarsa bunu da kabul etmeleri lazım.¹⁰

Oral Çalışlar ise hem “Anadolu burjuvazisi”nin o kadar büyük olmadığını hem de çatışmanın aslında AKP'nin uygulamalarıyla büyük burjuvazi arasında olduğu görüşünü şöyle ifade ediyor:

Bu çatışmanın temelini, ‘geleneksel hükümet-büyük burjuvazi ilişkisinin bozulması’ şeklinde tanımlayabiliriz... İstanbul burjuvazisi devlet ihalelerinin, teşviklerin arslan payını alırdı. Bu konuda rakipsizdi, iktidarlar da kendilerini onlara bu imtiyazları vermekle yükümlü görürlerdi. AK Parti'nin bu konuda farklı bir tutum sergilemiş olmasının, İstanbul burjuvazisi içinde bir tatminsizlik ve huzursuzluğa yol açtığı da bir gerçek. AK Parti'nin uygulamaları hakkında ne söylenirse söylensin, Türkiye burjuvazisinin ana ağırlığının da (ve hatta devlet imkanlarının dağılımının da) çok büyük bir değişim geçirmemiş olduğunu tespit etmek çok zor değil. İstanbul burjuvazisinin son sekiz yıl içinde katlanarak büyümeye devam etmiş olması da, işin ayrı bir boyutu.¹¹

Ulusal solda ise söz konusu gelişmeler daha ziyade “otoriter” AKP hükümetinin izlediği ve rejimi hedef alan, aynı zamanda ABD emperyalizminin “İlımlı İslam” projesiyle de örtüşen “İslamcılaştırma” politikalarının bir sonucu olarak ele alınıyor. Başka bir ifadeyle çatışmanın Anadolu ile İstanbul burjuvazisi arasında değil, “dinci gericilikle” laiklik arasında olduğu, kapışmanın daha ziyade laiklik, kadrolaşma gibi rejimle ilgili siyasal sorunlardan kaynaklandığı ve bu yönelişin ülkeyi daha otoriter bir rejime sürüklediği ileri sürülüyor. Emre Kongar'ın ifadesi bu görüşleri

⁹ *Radikal*, 16 Kasım 2002.

¹⁰ *Sabah*, 28 Şubat 2010.

¹¹ “Türkiye burjuvazisi ve AK Parti”, *Radikal*, 28 Şubat 2010.

özetler nitelikte:

Bu arada üç aşağı beş yukarı çağdaş sınıflaşmasını tamamlayan Türkiye’de çok partili düzene geçişten beri yaşanan dinci eğitim ve kentsel yağma düzeni de etkisini gösterdi ve ‘referansı din olan bir parti’ iktidara geldi. Bu parti şimdi Cumhuriyet döneminde devlet eliyle ve desteğiyle geliştirilen sermaye sınıfını yine devlet eliyle (daha doğru bir deyişle hükümet ve yerel yönetimler eliyle) ‘İslamcılaştırmaya’ soyundu. Bir yandan ‘serbest rekabet’ şarkıları okunurken, öte yandan ‘haksız rekabetin’ dik alası uygulanıyor, özelleştirmeler, ihaleler, krediler, bağışlıklar ve benzeri her türlü devlet desteği ‘İslamcı’ özellikleri ağır basanlara veriliyor. Bu gidiş hem ‘İslamcı’ kesimlerin burjuvalaşmasını sağlıyor, hem de burjuvazinin “İslamcılaştırılmasına” yol açıyor. ‘İslamcıların’ burjuvalaşmaları hiç kuşkusuz kötü bir şey değil, ama burjuvazi ‘İslamcılaştırılırsa’, bunun doğrudan doğruya bir ‘rejim tehdidi’ oluşturduğu açık.¹²

Ulusal sol kanatta bu gelişmelere dair uzun süredir yazıp çizen Mustafa Sönmez’in görüşlerine kapsamlı olmaları nedeniyle geniş bir yer ayırmak faydalı olacaktır:

AKP’nin, kendi organik sermayedarını yaratmaya çalışmakla beraber, ‘İslami toplum projesi’ne biat etmiş bu fraksiyonun, ekonomik olarak hızla güçlendiği ve başta TÜSİAD olmak üzere ‘diğerlerine’ karşı teçhizatlandırarak ağırlıklı bir güç haline geldiği savı abartılıdır, ‘AKP burjuvazisi’ni olduğundan çok büyük göstermektir. Güç, hâlâ büyük sermayede, TÜSİAD’dadır. AKP, TÜSİAD’a rağmen iktidar olmamıştır, 2003’te, 2001 krizinden canı yananların ‘denenmemişi deneme’ saikiyle iktidara gelirken 2007’de-çok olumlu seyreden dünya ekonomik konjonktürünün de etkisiyle- bu kez TÜSİAD’cılarının rüzgârını da arkasına alarak iktidar olmuştur. Ancak, AKP, ‘milli görüşçü’ yüzünü gösterip gerilimi artırdıkça ve ekonomide de tökezlemeye başlayınca ‘kutsal ittifak’ çattırdamıştır, kriz derinleştikçe hızla çözülecektir. TÜSİAD, kendi gönlüne göre bir alternatifin ortaya çıkması halinde, AKP’nin defterini dürme gücünü hâlâ elinde tutmaktadır. Mesele, TÜSİAD’ın alternatif yaratma konusunda uzun zamandır içine düştüğü atalet, ya da AKP’ye mahkûm kalmasına yol açan muhalefet partisi kısırlığıdır. (...) AKP’nin merkez ve yereldeki rantları kendine yakın sermayedarlara aktararak bunların palazlanmasını güçlendirdiği tezi ise kısmen doğrudur. AKP, özellikle TOKİ, yerel yönetim vb. projeleriyle yandaşlarına bazı avantajlar sağlamaktadır, ama bu diğer kesimlerin bundan mahrum bırakıldıkları anlamına gelmiyor. Önceden de örnek verdim; Özelleştirmelerin yüzde 80’inin 13 projeye dayandığını ve bunun da Koç, Oyak, Doğuş, Zorlu gibi büyük holdinglere gittiğini yeniden hatırlatayım. AKP’nin iktidar olduğu 2003’den bugüne büyük sermaye büyümesini hızla sürdürmüş ve pek de kayırmacılık şikayetinde bulunmamıştır. Tek bir örnek; Koç’un AKP’nin birinci

¹² “Burjuvazi İslamcılaştırılırken, Aydınlanma”, *Cumhuriyet*, 5 Eylül 2005.

iktidar yılı olan 2003 sonunda 11 milyar dolar olan cirosu, 2007 sonunda 40 milyar dolara çıkmıştır. Bu , olağanüstü bir büyümedir. Koç'taki büyüme, birçok büyük holding için de geçerlidir".¹³

Özetle, Türkiye’de Anadolu burjuvazisi diye adlandırılan ve AKP’nin gücünü aldığı varsayılan güçlü bir fraksiyon abartıdır, efsanedir. Bu kesimle TÜSİAD arasında bir karşıtlık abartıdır, arada müthiş sıklet farkları vardır.¹⁴

Burada iki yaklaşımın (liberal/liberal sol ile ulusal sol) farklılaştığı nokta, İslamcı burjuvazinin rekabeti ve demokratikleşmeyi artıran mı azaltan mı etkilerinin olması iken, ortak paydaları AKP ile büyük sermaye arasındaki gerilimlerin ve çatışmanın kaynağının politik ve/veya kültürel-ideolojik temelde, bir “yaşam tarzı” meselesi olarak açıklanmasıdır. Sorun, taşradan kente yönelen “girişimci orta sınıflar”ın Cumhuriyet’in modernleşme projesi ile ne kadar uyumlu olacağı sorunu olarak ele alınmaktadır. Şimdi burjuvazi içi çatışmayı ele alan söz konusu yaklaşımları da değerlendirebilmek bakımından İslamcı sermayenin yükselişinin ve ortaya çıkan kutuplaşmanın maddi temellerini ortaya koyabiliriz.

4- Türk burjuvazisinin “bölgesel güç” olma hayalleri kendi ayağına dolanınca

Şimdi birbirine bağlı olması gerekmeyen şu iki soruyu ele alalım:

1- Söz konusu iki sermaye fraksiyonu, hizbi arasında sermaye birikiminin ve sömürünün hangi koşullar altında, hangi politikalar altında gerçekleşmesi gerektiği konusunda bir perspektif farkı, bir ayrışma söz konusu mudur?

2- Bütün bu gelişmeler sonucunda İslami burjuvazi, yüzünü Batı kapitalizmine çevirerek dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi savunan Batıcı-laik burjuvazinin yanısıra, onun karşısında, “finans kapital” nitelemesini hakedecek bir büyüklüğe erişmiş midir?

Her iki soru da günümüzde “AKP büyük sermaye yanlısı politikalar izlerken neden Türkiye sermayesinin büyük kanadı ile gerilim yaşıyor?” sorusuna cevap verebilmek bakımından da can alıcı öneme sahip. Her iki soruya da “hayır” cevabı veriliyorsa, bu AKP hükümetiyle TÜSİAD, TSK

13 M. Sönmez, “Kahraman’a Cevap: Emek, Sermaye ve AKP Üzerine..”, bianet.org., 27 Eylül 2008.

14 M. Sönmez, “Anadolu Kaplanları Efsane, AKP İstanbul’u ve TÜSİAD’ı istiyor”, 19 Eylül 2008.

ya da bürokrasi arasında yaşanan gerilimlerin büyük ölçüde politik ve ideolojik temelli olduğu anlamına gelecektir. Biz her iki soruya da somut tarihi gelişmeler ve olgular itibarıyla “evet” cevabının verilebileceği kanaatindeyiz. Sırayla bu tespitlerimizi kanıtlamaya çalışalım

4.1- Şengen mi Şamgen mi?

“Turgut Özal bilinçli şekilde ‘Organize Sanayi Bölgeleri’ni teşvik etmeseydi, konvertibilite ve daha sonra Gümrük Birliği olmasaydı, Calvin’in kendisi gelse acaba ‘Anadolu Kaplanları’ni ortaya çıkartabilir miydi?” Mehmet Barlas¹⁵

Birinci soru her iki sermaye fraksiyonu arasında sermaye birikiminin hangi koşullarda gerçekleşmesi ve dünya kapitalizmiyle nasıl bir bütünleşme biçiminin olması gerektiği konusunda köklü ayrımlar olup olmadığına ilişkindir. Bu soruya ancak Türkiye’de burjuvazinin tarihsel gelişim dinamikleri göz önünde bulundurularak cevap verilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren, ‘muasır medeniyet seviyesine ulaşma’ sloganında cisimleşen stratejik bir yönelişle kaderini batı emperyalizmiyle bütünleşme yönünde çizmiştir. Kemalizm devletçilik politikasıyla burjuvazinin oluşumu ve gelişimi için korunaklı bir sosyal ve ekonomik ortam oluştururken, Türkiye’de yeşeren büyük burjuvazi de Kemalist devletin stratejik yönelişini içselleştirerek bugünlere taşımıştır. Bugün Türkiye büyük burjuvazisinin hâkim kanadını oluşturan ve TÜSİAD çevresinde kendini ifade eden kesimin batıcılığı, uluslararası sermaye ve batı emperyalizmi ile eklemlenme ihtiyacından ve bu tarihsel projeden ileri gelmektedir.

1950’li yıllarla birlikte özellikle Anadolu’da ve kısmen İstanbul’da yeni bir sermaye dilimi palazlanmaya başlamıştır. Bu sermaye kanadı dönemin ithal ikameci politikalarının da etkisiyle ulusal pazarın sunduğu çerçevede büyümüş ve TÜSİAD burjuvazisinin aksine devletle köklü ve sistematik bir bağ içinde olmadan gelişmiştir. Bu sermaye kesimi, ideolojik olarak İslami bir yönelimde olmuş, batıyla ilişkilere mesafeli durmuş ve kendi hinterlandını oluşturan küçük burjuvaziyle birlikte siyasal İslam’ın arkasındaki temel ekonomik ve sosyal gücü meydana getirmiştir. Bir tür burjuva manifesto niteliğindeki 24 Ocak kararları ve 12 Eylül askeri darbesi ile başlayan süreçte ise holdingleşme ve finans-kapitalin bir parçası olmaya evrilmeye fırsat bulmuş, askeri cunta ve devamı hükümetlerce desteklenmiştir. Geç palazlanmış Anadolu burjuvazisi ile

¹⁵ Milliyet, 28 Ocak 2006.

TÜSİAD'la simgeleşmiş büyük burjuvazinin ekonomik-politik çelişkilerinin adımı adım çatışmaya ve ardından da politik iç-savaş boyutlarına varması 12 Eylül'den bu yana hızlı bir gelişme göstermiştir.¹⁶

12 Eylül 1980 sonrasında yaşanan bu hızlı gelişmede ve İslami sermayenin güçlenmesinde rol oynayan unsurlar şöyle özetlenebilir:

1- 80 sonrasında, “Yeşil Kuşak” stratejisi adı altında emperyalistlerin sola ve işçi sınıfının güçlenmesine karşı karşı-devrimci örgütlenmeleri güçlendiren politikalar izlemeleri,

2- 1990'dan itibaren bürokratik işçi devletlerinin çöküşüyle birlikte, Ortadoğu ve Orta Asya'ya uzanan coğrafyanın emperyalistlerin nüfuz alanı bakımından artan öneme sahip olması (“Büyük Ortadoğu Projesi”),

3- 80 darbesi ile birlikte “Türk-İslam sentezi” adı altında Türkiye egemen sınıfının işçi hareketinin canlanma dinamiklerine karşı, dinsel akımlara yol veren, göz yuman ya da onları himaye eden politikalara yönelmesi,

4- Türk sermayesinin izlediği dış pazara dayalı sermaye birikimi stratejisi ile Türkiye egemen sınıfının yeni yöneliş olarak Avrasya ve Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını geliştirmek bakımından bir “bölge gücü” olmaya soyunması, bu bölgelere sermaye ihracına yönelmesi,

5- Özal dönemi başlayan bu politik yönelişle birlikte hem yurtdışındaki muhafazakar Türk vatandaşların parasının hem de Arap/Körfez sermayesinin ülkeye çekilmesi (Özellikle İslami finans kuruluşlarının faizsiz bankacılık faaliyetleri adı altında söz konusu finans kapital fraksiyonunun oluşumunda adeta kuluçka işlevi görmeleri, Arap sermayeli özel finans kuruluşlarının gelmelerinin tarikat ve cemaat şirketlerinin gelişmesinde kilit rol oynamaları),

6- Özellikle işçi sınıfını dize getirmeye dönük neo-liberal politikaların uygulanması (Konya, Kayseri gibi büyük Anadolu kentlerinde dini ve kültürel değerlerin ya da bağların sermaye birikimi ve emek sömürsünde kullanılmasıyla Organize Sanayi Bölgeleri'nde yer alan KOBİ'lerde “esnek üretim” uygulamalarının altyapısının oluşturulması)

7- Yerel yönetimlerin de piyasaya açılması sürecinde özellikle belediye faaliyetlerinin İslamcı sermaye kesimlerine açılması.

Bu süreçten elbette sadece İslamcı sermaye değil, Türkiye büyük burjuvazisi de nasiplendi. Gelgelelim Özal-ANAP döneminde Batıcı-laik

16 “Dünyada ve Türkiye’de Siyasal Durum ve Devrimci Görevlerimiz”, Devrimci İşçi Partisi Girişimi Bildirisi, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=528&Itemid=69.

burjuvaziyle Anadolu’da yaygın olan İslamcı sermayeyi birincisinin kontrolünde ve hakimiyetinde birleştirme girişimi yukarıda özetlenen dinamiklerin doğurduğu çelişkilerle birlikte egemen sermaye fraksiyonu olan TUSİAD burjuvazisi için bir tehdit unsuru haline gelmeye başladı. İslamcı sermayenin yükselişinin Batıcı-laik burjuvazi açısından birtakım tehditler doğurmasında rol oynayan belli başlı etkenler şunlardır:¹⁷

1- Dini cemaatlere bağlı vakıf ve derneklerin odağında yer aldığı İslamcı çevrelerin cami, okul, özel üniversite, dersane, öğrenci yurdu yaptırmak, yoksullara yardım gibi geleneksel sayılabilecek sosyo-kültürel faaliyetlerinin artan dinamizminin maddi olanaklarını yaratmış olmaları,

2- İslamcı sermayenin başta MÜSİAD olmak üzere TUSKON, İŞHAD, ASKON vb. örgütlenmelerde hem üye sayılarını hızlıca artırmış olması hem de İslami alt-ekonominin beslediği sosyo-kültürel ilişki ağları ve iş yapma biçimlerinin de - sadece ulusal değil, Fethullah Gülen cemaatinin Ortadoğu’dan Afrika’ya hatta Avustralya’ya uluslararası ölçekte yayılması ile- bir çekim merkezi haline gelerek,¹⁸ klasik para piyasalarının kredi-borç sistemi dışında faaliyet gösteren söz konusu İslami alt-ekonominin büyüyerek büyük çaplı şirket, grup ve holdingler ortaya çıkarması,¹⁹

3- İslamcı sermayenin zaman zaman Güney Kore, Malezya gibi Uzak Doğu ülkelerinde benimsendiği iddia edilen kalkınma modelini öne çıkarmaları, Türkiye büyük sermayesinin öteden beri iç içe geçtiği ABD

17 A. Ekber Doğan, “Siyasal Yansımalarıyla İslamcı Sermayenin Gelişme Dinamikleri ve 28 Şubat Süreci”, *Mülkiye Dergisi*, cilt: 30, sayı: 252, s. 60-63.

18 Türkiye’nin en büyük bitkisel yağ üreticilerinden ve aynı zamanda TUSKON üyesi Küçükbay Yağ ve Deterjan Sanayii AŞ’nin Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Küçükbay, Türk okulları sayesinde ihracat yaptıkları ülke sayısını 80’e çıkardıklarını söylüyor (*Zaman*, 29 Haziran 2010). Küçükbay şöyle diyor: “Dünyada 120 ülkede Türk okulu var. Oraya gidenler, o okulları kuranlar halkla iç içe olmuş, itibar gören insanlar. İhracatımızda da bu okullardan istifade ediyoruz.” Bu eğitim kurumlarının Türk işadamları için çok iyi bir referans olduğunu belirten Küçükbay, “Bu ülkelerden tedarikçiler de artık Türkiye’yi tercih ediyor. Örneğin benden yağ alan bir şirket makarna, salça da istiyor, ben de bu konuda onları başka bir Türk şirketiyle tanıştıyorum.” açıklamasını yapıyor.

19 28 Şubat sürecinde Genelkurmay Başkanlığı’na bağlı olarak oluşturulan Batı Çalışma Grubu’nun 1997 yılında hazırladığı raporda 500 trilyon liralık sermayeyi kontrol eden 385 şirketin cemaatlere göre dağılımı şöyledir: Fettullahçılar 208 şirket, Nakşibendiler 56 şirket, Milli Görüş 47 şirket, Süleymancılar 29 şirket, Radikal İslamcılar 31 şirket, Yeni Asya Grubu 6 şirket, Yeni Nesil Grubu 6 şirket, Kadiriler 7 şirket. Aynı raporda verilen şirket sayısının 20 tarikata ve cemaat çevresine ait olduğu, MÜSİAD ve Fethullah Gülen’e ait İŞHAD bünyesindeki şirketlerin buna dahil olmadığı, irili ufaklı şirketlerin katılımıyla gerçek rakamın 4000 civarında olduğu belirtilmektedir (<http://kacmazmetin.blogcu.com/1924-cemaat-tarikat-ekonomisi-2006-holdinglesen-islam-ekonomisi/2206523>, 21 Ağustos 2007).

ve AB sermayesiyle ilişkilerin çerçevesini zorlayan bir tavır sergilemesi, Türkiye'nin gelişmesi için yüzünü dönmesi gereken yerin Batı'dan ziyade Doğu olması gerektiği yönünde verilen beyanlar ve atılan somut adımlar,²⁰

4- İslamcı sermayenin bazı unsurlarının (Kombassan, Yimpaş, İttifak gibi holdingler) birikim sağlama yöntemlerinin de egemen sermaye çevrelerinde rahatsızlık yaratması, söz konusu İslamcı holdinglerin ihalelere girip özelleştirme pastasından pay alabilecek kadar büyümeleri (örneğin Kombassan Holdingin Petlas ihalesini kazanması)²¹

Özetle Türkiye egemen sınıfının 70'lerde yaşadığı krize tepki olarak sermayenin yeniden yapılanmasında izlediği strateji bağrında taşıdığı çelişkiler dolayısıyla bir yandan sermaye sınıfının iç yapısında niteliksel bir dönüşüme yol açmıştır, öte yandan kendi gelişimi, ilerlemesi önünde ayakbağı olmaktadır. AKP hükümeti “ahbap-çavuş kapitalizmi” ile bu sürecin yaratıcısı değil, bu sürecin çelişkilerinden yararlanarak büyüyen bir sermaye fraksiyonunun temsilcisi konumundadır.

Gerek İslamcı sermayenin yükselişinde gerekse de Batıcı-laik burjuvazi için bir tehdit haline gelmesinde rol oynayan tarihsel etkenlerden hareketle Türkiye burjuvazisinin Batıcı-laik kanadıyla İslamcı kanadı arasındaki ayrışmanın üç boyutu olduğunu saptayabiliriz:

1- yaratılan toplam artı-değere el koymak ve daha fazla pay almak bakımından ekonomik çıkar mücadelesi,

2- Yeni Dünya Düzeni'nde tutulacak yer ve dış dünya ile ekonomik bütünleşme sürecinde emperyalist Batı ve İslam dünyası ile ilişkilerdeki **öncelikler** bakımından politik mücadele,

3- laiklik, Batı ya da islami değerler gibi yaşam tarzı konularında ideolojik mücadele.

Bu etkenlerin dikkate alınması bize çatışmanın salt kültürel ya da ideolojik temellerde açıklanamayacağını göstermektedir. Ayrışma esas olarak ekonomik çıkarlar ve politik tercihlerdedir. Bu noktayı biraz açalım: Günümüz kapitalizmde sermaye birikiminin ihtiyaçları doğrultusunda

20 Hatırlanacak olursa 28 Şubat sonrası TSK bünyesinde oluşturulan Batı Çalışma Grubu üyeleri, neden “Batı” dediklerinin gerekçesi olarak “tehdit Doğu'dan geliyor, yüzümüz Batı'ya dönük” diye açıklama yapmışlardı (İ. Berkan, *Radikal*, 13 Haziran 1997).

21 İslami holdinglerle ilgili olarak kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu 21 Haziran 2005 tarihli toplantısında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Başkanı Doğan Cansızlar'ı dinlemişti. SPK Başkanı, komisyona 400 sayfalık bir rapor sunarak 'halktan izinsiz para topladığı' belirtilen ve içinde İttifak, Jetpa, Kombassan, Yimpaş gibi holdinglerin de bulunduğu 78 şirketin adını vermişti. TBMM Komisyonu üyesi Bihlun Tamaylıgil ve Nezir Büyükcengiz'in ifadelerine göre bu şirketler yaklaşık 300 bin kişiden 4 milyar avro toplamışlardı.

devletin ekonomideki rolü azalmak bir yana artmış durumdadır. Devletin yerel/ulusal sermayeleri dünya pazarıyla bütünleştirmek ve kârlı yatırım imkânlarının koşullarını oluşturmak bakımından üstlenilen kaynak aktarma ya da mevcut kamu kaynaklarını özel sektöre devretme işlevinin en temel unsurları şunlardır: 1- ulusal düzeyde açılan büyük çaplı kamu ihaleleri, 2- yerel yönetimler düzeyinde yapılan (belediye hizmetleri, altyapı yatırımları, TOKİ vb.) ihaleler, 3- kamu bankaları aracılığıyla açılan krediler, 4- özelleştirmeler, 5- özel sektör tarafından işletilmek üzere devredilen kamu tesisleri. Bunlara uluslararası rekabet gücü açısından kritik önemde olan pazar olanakları bulma, ucuz girdi tedariki, iş ortaklıkları gibi unsurları da eklediğimizde, devletin dağıtım kanalları dolayısıyla el koyulan artı-değeri denetleme ve bundan daha fazla pay alabilme imkânlarını kullanmak üzere her iki sermaye fraksiyonu arasında neden kıyasıya bir mücadele olduğunu anlamak mümkün hale gelmektedir.

Dünya pazarına açılma ve Batı ile ilişkiler bağlamında, kısaca emperyalist dünya ile bütünleşmede İslami sermayenin atılım yapmasının önünde çeşitli engeller mevcuttur. Özellikle Batıcı-laik büyük burjuvazinin tarihsel gelişimi itibariyle Batı ile ilişkilerde stratejik üstünlüğe ve önceliğe sahip olduğu göz önüne alındığında geriden gelen sermaye fraksiyonu için devletin kaynaklarına hükmedebilmek ve iktisadi ve politik tercihlerini kendi sermaye birikimi ihtiyaçlarına göre şekillendirmek kritik önem kazanmaktadır.

Eski MÜSİAD Başkanı Ömer Bolat kendisi ile yapılan bir röporajda “TÜSİAD ile sizin ekonomi görüşleriniz neden farklı?” sorusuna şöyle cevap vermişti: “Uygulanan IMF destekli programda ortaya konan reçete ve küreselleşme rüzgârları daha çok finans kesiminin işine yarıyor. TÜSİAD ile aramızda orada bir ayrışma var. TÜSİAD üyeleri arasında finans kesimi ciddi ağırlık oluşturuyor. Ayrıca teknolojik gelişmesini sağlamış sermayesi güçlü firmalar bu programla avantajlı duruma geçiyor.”²²

Çoğunlukla MÜSİAD tarafından temsil edilen sermaye fraksiyonunun stratejik perspektifi Doğu Asya'nın yanısıra İslam Dünyası ve Türki Cumhuriyetler ağırlıklı bir bloklaşmadır. “Adil Düzen” yerine günümüzde “Medine Pazarı”, Pamuk Birliği, D-8, Ortadoğu Ticaret Birliği gibi özel sektör öncülüğünde, “Gebze'den Gazze”ye bir ticaret birliği gerçekleştirilmesi öncelikli hedefdir. Eski MÜSİAD Başkanı Ömer Bolat'ın “D-8

22 www.spothaber.com, 25 Ağustos 2005.

geliştirilmeli ve derinleştirilmeli” görüşün²³ de dikkate alarak, İslamcı sermaye fraksiyonunun dünya kapitalizmiyle bütünleşmeyi öncelikle bu tür bölgesel oluşumlarla gerçekleştirmek istediğini söyleyebiliriz. Bu perspektifin bir uzantısı da D-8’in hinterlandı olan Asya, Afrika, Ortadoğu ve Uzakdoğu’nun çok kutuplu yeni dünya düzeninin öne çıkan bölgeleri olarak görülmesinden hareketle, örgütü kuran Türkiye dahil sekiz ülkenin yeni bir atılım, açılım ve genişleme politikası belirleyerek, ilk etapta örgüte 10 yeni üye kazandırması, D-18’i küresel bir örgüt olarak “dizayn etmesi” önerisidir.²⁴

Elbette İslamcı sermaye fraksiyonunun bir bütün olarak Türk sermayesinin “Osmanlı” bölgesindeki nüfuz arayışının önemli bir uzantısı olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Kaldı ki olgusal düzeyde bu yönde gelişme eğilimleri henüz belirleyici büyüklüklerde olmaktan çok uzaktır. Temel ayırım noktası ya da stratejik farklılık, “bölgesel liderlik” rolüne doğru bu yönelişin ABD’nin denetimi ve gözetimi altında olup olmayacağı, bu gidişin denetimden çıkıp çıkmaması meselesidir.

İhracatın Bölgelere Göre Dağılımı (Kaynak TÜİK verileri) (%)

	2006	2008
Avrupa Birliği Ülkeleri (AB-27):	56.0	48.0
Türkiye Serbest Bölgeleri	3.5	2.3
Diğer Ülkeler	40.5	49.7
Avrupa Ülkeleri	9.3	11.9
Afrika Ülkeleri	5.3	6.9
Amerika Ülkeleri	7.4	4.9
Asya ve Ortadoğu Ülkeleri	17.8	24.6

2009 yılı dünya kriz konjonktürünün etkilerini de bir kenara koyarak 2006-2008 döneminde ihracatın bölgelere göre dağılımına baktığımızda AB’nin belirgin ağırlığı devam etmekle birlikte özellikle Asya ve Ortadoğu ülkelerine yapılan ihracatta bariz, Afrika ülkelerine yapılan ihracatta ise kısmi bir artış söz konusudur. Başbakan Erdoğan’ın 2010 yılında yaptığı bir konuşmasında da belirttiği gibi, komşu ülkelerle yapılan ticaret son

23 *Dünya Bülteni*, 2 Temmuz 2007. Bu tespitlere Batı tarafından ambargo yaptırımı altında bulunan İran’a ilişkin olarak son günlerde Başbakan Erdoğan’ın “İran’la Gümrük Birliği kurabiliriz” ifadesini de eklemekte fayda var (*Milliyet*, 17 Eylül 2010).

24 A. Özkan, *Milli Gazete*, 23 Haziran 2009.

Devrimci Marksizm

9 yılda 3 katına çıkmış 53 ülkeden oluşan Afrika kıtasıyla ihracat 7 yılda yüzde 500, Yakın ve Orta Doğu ülkeleriyle yüzde 458 ve Türk cumhuriyetlerine yüzde 448 oranında artmıştır.²⁵

Türklerin yurt dışı yatırımlarının ülke gruplarına göre dağılımı (Milyon dolar)

	OCAK-MAYIS		
	2009	2010	2002-2010*
Avrupa	636	573	7.390
-EFTA Ülkeleri	13	11	439
-Diğer Avrupa Ülkeleri	9	91	697
Afrika	12	20	377
-Kuzey Afrika Ülkeleri	11	20	339
-Diğer Afrika Ülkeleri	1	0	38
Amerika	13	27	936
-Kuzey Amerika Ülkeleri	10	26	913
-Orta Amerika Ülkeleri	2	1	19
-Güney Amerika Ülkeleri	1	0	4
Asya	105	253	3.341
-Yakın ve Ortadoğu Ülkeler.	94	225	3.017
- Körfez Ülkeleri	10	124	282
- Diğer Yakın ve Orta Doğu Ülk.	84	101	2.590
-Diğer Asya Ülkeleri	11	28	324
Okyanusya	0	0	30
Sınıflandırılmayan ülke	0	0	13
Toplam	766	873	12.087

Türk sermayedarların yurtdışına yaptıkları yatırımların bölgesel dağılımına baktığımızda da benzer bir tablo ile karşılaşırız. Yakın ve Ortadoğu ülkelerine yapılan sermaye ihracı 2002-2010 yılları arasında bariz bir şekilde artmış görünüyor. Bu veriler ışığında yukarıda da belirttiğimiz gibi eski Osmanlı nüfuz bölgesine yapılan sermaye ihracında Batıcı-laik burjuvazinin payının hiç de azımsanmayacak düzeyde olduğunu akıldan çıkarmadan, başta Ülker, Çalık, Sanko, Boydak gibi holdingler olmak üzere İslamcı burjuvazinin de (en azından stratejik yönelişleriyle örtüşen boyutta) önemli yatırımlarının söz konusu olduğunu da hesaba katmak gerekir. Bütün bu tespitlerin yukarıda sorduğumuz birinci soruya neden evet dediğimizi yeteri kadar açıkladığını umuyoruz.

²⁵ Yeni Şafak, 4 Nisan 2010.

4.2- İslamcı burjuvazi: “Efsane”den gerçeğe

İkinci soruya gelecek olursak. Bir an için Erol Katırcıoğlu, Ahmet İnsel ve bir dizi başka sol liberalin –bunlara Taha Akyol, Cengiz Çandar gibi liberalleri de eklemek gerekir – yıllardır temcit pilavı gibi tekrarlamaktan bıkmadıkları “girişimci orta sınıf” edebiyatını (“Anadolu Kaplanları”nın devletten bağımsız olarak geliştikleri, tekelci olmadıkları, serbest rekabete savundukları, daha demokratik bir ekonomik düzen istedikleri gibi görüşleri) bir kenara bırakalım ve daha ciddiye alınabilecek olan görüşlere bakalım.

Bunlardan biri Oral Çalışlar ve Mustafa Sönmez’in benzer şekilde savundukları yükselen İslami sermayenin o kadar da büyük olmadığı, yaptıkları atılımın abartılmaması gerektiği iddiası. Oral Çalışlar bu görüşlerini *Forbes* dergisinin 2010 yılında yayınlanan “En zengin 100 Türk” listesinde “AK Parti’ye yakın sayılabilecek olanların sayısının 10’u bulmadığı”ni belirterek gerekçelendiriyor: “Görünen o ki, AK Parti’ye destek çıktığı düşünülen (ve zaman zaman Anadolu burjuvazisi olarak tanımlanan) burjuvazi grubu, İstanbul ile boy ölçüşebilecek çapta değil. (...) AK Parti etrafında ‘orta ölçekli’ sermaye birikimlerinin gerçekleşmekte ve yeni bir ‘orta sınıf’ın oluşmakta olduğundan söz etmek daha gerçekçi görünüyor.”²⁶

Mustafa Sönmez de yukarıda ortaya konduğu gibi benzer görüşü savunmaktadır: “AKP’nin, kendi organik sermayedarını yaratmaya çalışmakla beraber, ‘İslami toplum projesi’ne biat etmiş bu fraksiyonun, ekonomik olarak hızla güçlendiği ve başta TÜSİAD olmak üzere ‘diğerlerine’ karşı teçhizatlandırarak ağırlıklı bir güç haline geldiği savı abartılıdır.”

Kimilerinin “muhafazakar yükseliş” diye nitelediği İslamcı burjuvazinin güçlenmesi olgusu acaba bir abartı yada efsane midir? Bu görüşü sınamak için olgulara bakalım: Aşağıdaki tablo TÜSİAD ve TÜRKONFED bünyesinde temsil edilen Batıcı büyük burjuvazi ile MÜSİAD, TUSKON ve ASKON örgütlerinde temsil edilen İslamcı büyük burjuvazinin Türkiye kapitalizmi içindeki ağırlıklarını yıllar itibarıyla ortaya koyuyor.

²⁶ *Radikal*, 28 Şubat 2010.

	TÜSİAD	TÜRKONFED	MÜSİAD	TUSKON	ASKON
Üye işadami sayısı:	600	10000	5112	15000	2300
Şirket sayısı:	2500		15000	50000	
İstihdam :	600 bin	1 milyon	1,2 milyon		125 bin
Milli Gel.payı (%):	38		15		
Topl. ihr. payı (%):	45 (2010)		15-20		
	47 (2000)				
İhracat hacmi (milyar dolar) ²⁷ :	45	65	17		
İş hacmi (milyar dolar):	62.7	200			
Toplam Katma Değer içindeki payı (%):	50 (2010)				

MÜSİAD 20 yıl önce kurulduğunda (1990) üye sayısı 12 idi. MÜSİAD'ın üye sayısı 2000'de 1387 ve 2004'de 2136 iken 2010'da 5000'i geçmiş ve kontrol edilen şirket sayısı 15 bini bulmuştur. MÜSİAD'a üye olan firmaların 1998'deki istihdam kapasitesi 600 bin, ihracat hacmi 6 milyar dolar ve milli gelirdeki payı yüzde 10 idi. TUSKON'un üye sayısının ise 2007'de 9600'den 2010'da 15 bine yaklaştığı belirtilmektedir. Bu durum İslamcı sermayenin son 20 yılda oldukça hızlı bir büyüme gerçekleştirdiğine işaret etmektedir.

Nesnel zeminde kaçınılmaz biçimde TÜSİAD sermaye fraksiyonuna rakip olarak şekillenen bu sermaye kesimleri ve örgütlenmeleri yukardaki veriler ışığında sermaye gücü olarak (milli gelirden aldıkları pay, ihracat ve iş hacimleri itibariyle) kabaca üçte bir büyüklüğe sahiptirler. Ayrıca AKP hükümetiyle çok daha doğrudan ve organik ilişkileri nedeniyle sağladıkları olağanüstü büyüme TÜSİAD'ın temsil ettiği Batıcı-laik burjuvazinin endişelerinin artmasının önemli bir kaynağını oluşturmaktadır. Ancak sadece bu verilere bakarak İslamcı sermayenin büyük burjuvazinin bir kanadı niteliğine büründüğünü söylemek için erkendir. Bu yazıda vurgulanan, başta MÜSİAD üyeleri olmak üzere çeşitli örgütlerde temsil edilen İslamcı sermayenin "Anadolu kaplanı", yerel KOBİ olma niteliği-

27 TÜSİAD üyelerinin 1997'de ihracat hacmi 9.7 milyar dolarken, 2005 yılında 28.1 milyar dolara çıkmış, 2009'da da 45 milyar doları bulmuştur.

nin ötesine geçerek holding biçiminde örgütlenen büyük sermaye eşliğine geldikleri tespitiydi. O takdirde gözümüzü diğer olgusal gelişmelere de çevirmemiz gerekiyor. Bu bakımdan söz konusu sermaye fraksiyonunun yönetim merkezlerinin nerede olduğuna, şirketlerindeki kurucu sermayedarların servetlerine, Türkiye'nin en büyük 500 büyük sanayi şirketi içindeki ağırlıklarına, finansal kurumlarla olan bağlantılarına, holdingleşme eğilimlerine vb. bakmak gerekir.

TÜSİAD'a üye şirketlerin yüzde 68'inin merkezi İstanbul'da, MÜSİAD'a üye şirketlerin ise yüzde 28'inin merkezi İstanbul'dadır.²⁸TÜSİAD'a üye şirketlerin yüzde 23'ü 1980-89 arasında kurulmuşken, MÜSİAD'a üye şirketlerin yüzde 75'i 1989-1995 arasında kurulmuştur. İstanbul ve İstanbul'un uzantısı olarak düşünülebilecek Kocaeli ve Gebze gibi sanayi merkezlerindeki şirketlerin, MÜSİAD ve ASKON üyeleri arasında çok önemli bir sayısal ağırlığa sahip oldukları görülmektedir.²⁹ Bu veriler bize İslamcı sermayenin özellikle 80 sonrası kurulduğunu ve 90'lı yıllardan itibaren büyüdüğünü, öte yandan basit bir İstanbul sermayesi-Anadolu sermayesi ayrımının ötesine geçecek şekilde yönetim merkezlerini Batı'ya yoğunlaştırdığını göstermektedir.

2006-2010 yılları arasındaki dönemde yayınlanan “En zengin 100 Türk ailesi” içinde devamlı yer alan ya da listeye yeni giren ve İslamcı burjuvaziye mensup (AKP ile ya “organik bağı” ya da “gönül bağı” olan) bizim tespit edebildiğimiz 20-25 aile vardır³⁰:

“En zengin 100 Türk ailesi” içinde İslamcı sermaye ile ilişkili aileler

Ülker Ailesi (Yıldız Holding)	Konukoğlu Ailesi (Sanko Holding)
Boydak Ailesi (Boydak Holding)	Çalık Ailesi (Çalık Holding)
Altınbaş Ailesi (Altınbaş Holding)	Nuri Özaltın (Özaltın Holding)
Ahmet Keleşoğlu (Selçuk Ecza Grubu)	Aziz Torun (Torunlar Holding)
Cevahir Ailesi (Cevahir Holding)	Cihan Kamer (Altınsay Kuyumculuk)
Topbaş Ailesi (BİM)	Zapsu Ailesi (Azizler Holding)
Yahya Kığılı (Hayat Holding)	İhsan Kalkavan (Kalkavan Denizcilik)
İbrahim Çeçen (İ. Ç Holding)	Kiler Ailesi (Kiler Holding)
Ahmet Cengiz (Cengiz Holding)	KazımTürker (Türkerler Holding)
Ethem Sancak (Saya Holding)	

28 Yüksel Taşkın, “Türkiye’de Sınıfsal Yeniden Yapılanma, AKP ve Muhafazakar Popülizm”, Ü.Kurt (haz.): *AKP Yeni Merkez Sağ mı?*, Dipnot yay., 2009, s.172.

29 Buğra, Savaşkan, Yerel Sanayi ve Bugünün Türkiye’sinde İş Dünyası, *Toplum ve Bilim*, 118, 2010, s. 105.

30 *Ekonomist Dergisi* 2005-2010 “En Zengin 100 Türk” sayıları

TUSKON yetkilileri, 2008 İSO Türkiye'nin ilk 500 Sanayi Kuruluşu'nda TUSKON'a üye 130 firmanın olduğunu - firma isimlerini belirtmeden – bildirmişlerdir.³¹ Bu verilerin ne kadar doğru olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Öte yandan MÜSİAD'ın 2008 yılı İSO 500 listesinde 26, ikinci sıradaki en büyük 500 şirket listesinde ise 30 üyesi vardır.³² En son 2009 yılı İSO ilk 500 Sanayi Kuruluşu listesinde MÜSİAD'ın 31, TUSKON'un 45 üyesi olduğu görülmektedir.³³

İSO 500 listesinde yer alan İslamcı sermaye bağlantılı firma sayısı

	2003	2004	2006	2007	2008	2009
MÜSİAD	4	8	20	23	26	31
TUSKON						45
ASKON						2

Ancak hem MÜSİAD hem de TUSKON üyesi olduğu belirtilen firmaları ayırtırdığımızda, sadece MÜSİAD'a üye olan firma sayısı 12, sadece TUSKON'a üye olan firma sayısı 29, hem MÜSİAD hem de TUSKON'a üye olan firma sayısı ise 16'dır. Bu da bize İSO 500 büyük sanayi kuruluşu içinde İslami sermaye bağlantılı firmaların gerçek sayısının (gazete kaynağındaki veriler ışığında) 57 olduğunu göstermektedir. Bizim kendi hesaplamalarımıza göre ise diğer bağlantılı firmalarla birlikte bu sayı 80'i geçmektedir.

	İSO 500	MÜSİAD	TUSKON
Şirket Sayısı	500	31	45
Üretimden Satışlar (milyar TL)	210.6	7.6	12.4
Toplamdaki payı (%)	100	3.6	5.9
İhracat (milyon dolar)	46.224	1.004	2.522
Toplamdaki Payı (%)	100	2.1	5.5
Kâr (milyon TL)	15.555	671	986

31 *Infomag Dergisi*, Sayı 10, 2009, s.94.

32 Buğra, Savaşkan, age., s. 106.

33 *Milliyet*, "Muhafazakâr Yükseliş", 28 Temmuz 2010.

Toplamdaki payı (%)	100	4.3	6.3
Çalışan sayısı	516.305	19.981	33.469
Toplamdaki payı (%)	100	4.3	6.3

Keza bizim kendi tespit edebildiğimiz kadarıyla *Capital 500* (Ağustos 2010) içinde yer alan İslamcı sermaye bağlantılı firma sayısı 85-95, *Fortune 500* (Temmuz 2010) içinde yer alan İslamcı sermaye bağlantılı firma sayısı ise 90-95 arasındadır. TİM tarafından belirlenen 2009 yılı Türkiye'nin en büyük 1000 ihracatçı firması içinde yer alan İslamcı sermaye bağlantılı firma sayısı ise yaklaşık 60-70 arasındadır.

İslamcı sermayenin gelişmesinde önemli rol oynayan ve halen finansman kaynağı olarak işlev gören İslam bankacılığı 80 sonrası bankacılık sektöründe, Özel Finans Kurumlarının (ÖFK) mali sisteme girmesi ile bunların topladıkları fonlar, iş hacimleri, şube sayıları ve proje kapasiteleri yönünden hızlı bir gelişme göstermişlerdir.³⁴ Sırayla Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. 1985'te, Family Finans Kurumu A.Ş. 1985'te, Faisal Finans Kurumu A.Ş. 1985'te, Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 1989'da, Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 1991'de, İhlas Finans Kurumu A.Ş. 1995'de, Asya Finans Kurumu A.Ş. 1996'da kurulmuşlardır. Bunlardan 3 tanesi yabancı sermaye ağırlıklı iken diğerleri tamamen yerli sermaye ile kurularak piyasaya girmişlerdir.

Arap-Türk Bankası (1977, Arap sermayesi ile birlikte Türkiye İş Bankası iştiraki olarak kuruldu)

Türk-Suudi Yatırım Holding (1988, Sümer Holding ve Türkiye Kalkınma Bankası'nın da ortaklığıyla)

Al Baraka Türk (1985, Topbaş/BİM ve Yıldız Holding/Ülker ortaklığı ile kuruldu; Nakşibendi cemaati bağlantılı)

Faisal Finans (1985, önce Kombassan sonra Yıldız Holding ortaklığı) → Family Finans (2001) olarak Anadolu Finans (1991, HES Grubu ve MÜSİAD üyelerinin kurdukları sonra Boydak Holding tarafından alınan) ile birleşerek Anadolu Family Finans (Yıldız ve Boydak Holding ortaklığı) oldu.

Kuveyt Türk Katılım (1989, BİM ortaklığı ile kuruldu; Nakşibendi cemaati bağlantılı)

³⁴ N. Ergüneş, *Praksis*, Sayı:12, s. 139.

Devrimci Marksizm

İhlas Finans (1995,İhlas Holding, 2001’de faaliyet izni kaldırıldı)

Asya Finans → **Bank Asya** (1996, Faruk Berksan/Kar Grubu, Abdülkadir Konukoğlu/Sanko, Ahmet Çalık, Aydın Grubu, İhsan Kalkavan ortaklığı; Nurcu F. Gülen cemaati bağlantılı)

Merkez Bankası Başkanı Yılmaz Türkiye’de İslami finans uygulamalarının, bankacılık sisteminin özel olarak tanımlanmış bir kısmı olan katılım bankaları içinde yürütüldüğünü belirterek, 2009 yılı eylül ayı itibariyle Türkiye’de 45 geleneksel bankaya karşılık 4 katılım bankası bulunduğunu belirtmiştir.

ÖFK’nın 1997-2004 yılları arasında kurulan şube sayısı

Al Baraka Türk	37
Faisal Finans	38
Anadolu Finans Kurumu	42
İhlas Finans Kurumu(*)	35
Asya Finans	43

(*) İhlas Finans 2001 krizi sonrasında faaliyet izni kaldırıldı

Katılım bankalarının halihazırda Türkiye’deki bankacılık sektörünün küçük bir kısmını oluşturduğunu, ancak paylarının hızla arttığını söyleyen Yılmaz, bu bankaların 2008 yılı sonu itibariyle toplam bankacılık sisteminin aktiflerinin yüzde 3,7’sini, mevduatlarının yüzde 4,2’sini, kredilerinin yüzde 5,2’sini oluşturduğunu belirtmiştir.³⁵ Kabaca faizsiz bankacılığın toplam bankacılık sisteminden aldığı payın yüzde 4 civarında olduğu görülmektedir. Sektörün 10 yıl içerisindeki hedefinin ise bu payı yüzde 10’a çıkarmak olduğu söylenmektedir.

İslamcı sermayenin büyük burjuvazinin önemli bir kanadı haline geldiğinin diğer bir göstergesi de bu kesimde holdinglerin azımsanmayacak büyüklüğüdür.

TUSKON üyesi Holdingler	İSO 500 içindeki şirket sayısı (2009)	MÜSİAD üyesi Holdingler	İSO 500 içindeki şirket sayısı (2009)
Hayat Holding	2	Tosyalı Holding	2

35 “İslami finans kuruluşlarında büyüme bekleniyor” 5 Ekim 2009.

Taha Holding	1	İpek-Koza Holding	2
Eroğlu Holding	1	Yıldız Holding	13
Naksan Holding	2	Boydak Holding	7
İhlas Holding	1	Çalık Holding	1
Kipaş Holding	4	Ekinciler Holding	1
Sanko Holding	3	Yimpaş Holding	1
Aydınlı Holding	1		

Yukardaki veriler bize İSO 500 içinde yer alan İslami sermaye bağlantılı firmaların kaçının hangi holding bünyesinde/iştirak olarak yer aldığını göstermektedir. Bir diğer gelişme de Anadolu’da holdingleşme eğiliminin giderek artmasıdır³⁶. *Capital* dergisinde verilen habere göre 2002 yılında Anadolu’daki holding sayısı 144 iken 2009’da bu sayı 204’e çıkmış, holding sayısında yüzde 40’ın üzerinde artış yaşanmıştır. Fakat en büyük yükselişin 1990’lardaki “girişim rüzgârı” ve şirketleşme atağı ile birlikte görölmeye başlandığı, bunun da 1995’te 477’ye ulaşan holding sayısından görmenin mümkün olduğu belirtilmektedir. 2000’lerde devreye “Anadolu girişimcileri” de girmiş ve holding sayısı 500’ü aşmış, 2002’de 628’e, 2009’da ise 993’e ulaşmıştır. Yeni holdinglerin çekim merkezinin ise Gaziantep, Denizli, Kayseri, Konya, Bursa ve İzmir illeri olduğu bilinmektedir. İzmir’de 44, diğerlerinde ise en az 3’er tane yeni holding kurulmuştur. Anadolu’daki büyük atağın devam edeceği, önümüzdeki yıllarda holding sayısının 250’ye doğru gideceği tahmin edilmektedir. Aynı dergide Konya’da Anadolu Birlik, Gaziantep’te Naksan ve Gülsan firmalarının (ki bunlar da İslamcı sermaye ile ilişkilidirler) son dönemde Anadolu’nun yükselen holdingleri arasında yer aldıkları da belirtilmektedir.

Bir de son yıllarda en hızlı büyüyen şirketlere bakalım. Türkiye’nin “En büyük 500 Özel Şirketi”ni ortaya koyan *Capital 500* araştırmasında 2003-2007 yılları arasında cirosunu en hızlı artıran 30 şirkete (ki bunlar ülke büyüme hızının onlarca kat üzerinde büyüme kaydetmişlerdir) baktığımızda MÜSİAD ve/veya TUSKON üyesi olan bir dizi firmanın olağanüstü büyüme oranları yakaladıkları görölmektedir. Hes Kablo yüzde 360 oranındaki büyümesiyle (yıllık reel büyümelerinin yüzde 15-20 civarında olduğu belirtiliyor) en hızlı büyüyen 12’nci firma olmuştur. Hasan Basri Bozkurt’un iş makinesi üreten 30 yıllık şirketi Hidromek son 5 yılda yüzde 318 oranında büyümüş, yıllık ortalama büyüme hızında da yüzde 43 rakamını yakalamıştır. Şirket, sadece 10 yıl önce ihracata başlamasına rağmen,

36 *Capital*, Şubat 2010.

bugün 5 kıtada, 50 ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir.

Kastamonu Entegre, Hayat Kimya ile birlikte Hayat Holding'in en önemli 2 şirketinden biri olarak son 5 yılda yüzde 330'luk ve yıllık ortalama yüzde 44'lük büyüme hızına ulaşmış, Sarkuysan, bugün sektöründe lider konumda ve 5 kıtada 50'ye yakın ülkeye ihracat yapan bir firma olarak yine son 5 yılda yüzde 449 oranında büyümüş ve sektörünün en hızlı, Türkiye'nin ise 11'inci en hızlı büyüyen firması olarak Nursan Çelik 2003-2007 yılları arasında yüzde 368 oranında büyümüştür.

Yeni dönemin en hızlı grupları içinde büyüme hızıyla dikkat çeken bazı İslamcı sermaye bağlantılı gruplar ³⁷:

	Cirosundaki değişim (milyon dolar)	
Albayraklar Grubu	150 (2001)	750 (2007)
Çalık Holding		2500 (2008)
Rixos Grup		500 (2008)
Kiler Holding		750 (2007)
KC Grup	50 (2004)	600 (2007)
Kopuz Şirketler Grubu	115 (2000)	275 (2007)
Taşıyapı		250 (2008)
Torunlar Gıda	100 (2004)	250 (2008)

Capital 500 içinde 1997-2003 arasında en hızlı büyüyen 50 şirket arasında (bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla) 6 şirketin, 2009 yılında açıklanan *Fortune 500* En Büyük Türk Şirketleri arasında yaklaşık 70 şirketin, yine 2009 yılında açıklanan *Capital 500* içinde yaklaşık 60 şirketin İslamcı sermaye ile doğrudan ya da dolaylı bağlantısı olduğu görülmektedir. *CNBC-e Business* dergisi tarafından gerçekleştirilen, 3 bin 500 şirketin son 10 yıllık performansının (1998-2008) incelendiği ve 100 milyon dolar ve üstü ciroya sahip 547 şirket arasından Türkiye'nin büyüme rekortmeni 100 şirketin tespit edildiği çalışma,³⁸ 100 şirketten en az 20 tanesinin İslamcı sermaye ile doğrudan ya da dolaylı bağlantılı olduğunu belirtmektedir.

Yine aynı araştırmada en hızlı büyüyen sektörlerin sırasıyla metal ve döküm işleme (31), gıda (15) bilgi teknolojileri (11), otomotiv (8), kimya (5) ve petrol (5) sektörleri olduğu ortaya çıkmıştır. İslamcı burjuvazinin önde gelen sermaye gruplarının daha çok tekstil, gıda, metal ve döküm, demir-çelik, inşaat, son yıllarda ise gayrimenkul ve enerjiye yatırım yaptıkları görülmektedir. Söz konusu sektörlerin aynı zamanda Batıcı-laik

³⁷ Capital, Şubat 2008.

³⁸ *CNBC-E Business* Ekim 2009.

burjuvazinin sermaye gruplarının da en çok yatırım yaptıkları sektörler olması bir tamamlayıcılık ilişkisinden çok yoğun rekabet ilişkisini akla getirmektedir. Batıcı-laik sermaye ile islamcı sermayenin iç pazarda yoğun rekabet içinde oldukları sektörlerin başında giyim-tekstil (Tema-Taha, Aydın, Kığılı, Eroğlu, Çalık), perakende (Adese, BİM, Kiler), medya (ATV, Sabah, Bugün, Kanaltürk, Star, Kanal 24, TGRT), enerji (Çalık, Aksa, Sanko) ve gıda (Marsan, Ülker) gelmektedir.

Bütün bu olgular ışığında İslamcı burjuvazinin Türkiye burjuvazisi içinde ve burjuvazinin kendi iç çelişkilerinin bir ürünü olarak niteliksel bir dönüşüm geçirerek, finans kapital olarak nitelenmeyi hak edecek bir büyüklüğe ulaştığını söylemek mümkündür.

Yukarda daha önceleri “abartı ve efsane” tezini savunduğunu gördüğümüz Mustafa Sönmez de daha sonra fikir değiştirmiş midir bilinmez, bizim bu tespitlerimizi doğrulayan sonuçlara varmıştır. Anlaşılan Mustafa Sönmez de olgular karşısında kayıtsız kalamamıştır:

Bugün Türkiye’de bir “sınıf savaşı” var. Sınıf savaşı falan deyince insanın aklına güzel şeyler geliyor. Fakat, işçi sınıfı yaşanan savaşın aktörü değil, sınıfa karşı kıyım var. Anadolu/muhafazakâr sermaye, İstanbul sermayesi ile çatışıyor, alanını genişletmeye çalışıyor. Liberaller de tutturmuşlar; ‘bu işte bir devrim var’ diye. Olanı biteni, küçük burjuvazinin, orta sınıfın demokratik devrimi sanıyorlar. Palazlanan, güçlenen kesim feodalizm artıklarına karşı kavga vermiyor ki, gerici bir kitle suyun başına geçmeye çalışıyor. İslami sermaye, daha büyük pay istiyor. Ama bu sermaye grubu da yekpare değildir. İçinde Ülker, Sinpaş vesaire gibi büyük kapitalisler ve küçük-orta ölçekli sermaye grupları var. Bunların çıkarları da, son kertede, çatışmalıdır. Şunu da ifade edelim; ‘büyük sermaye’ tasfiye edilmiyor, aktörler yer değiştiriyor. Son yıllarda Forbes’un, vesairenin ‘en büyük Türk şirketleri listelerinde’ daha fazla sayıda İslami sermayenin şirketi görünüyor. Anadolu sermayesi/orta-küçük sermaye ise zenginlikten aldığı payı artırmaya çalışıyor. Bütün bu kavga, AKP üzerinden yapılıyor. Unutmamamız gereken; bu iktidar mücadelesinden kim galip çıkarsa çıksın, kapitalizm baki kalacaktır.³⁹

Mustafa Sönmez şöyle devam ediyor:

Bu tarihi kırılma, aslında, Türkiye toplumsal formasyonuna yön veren egemen sınıf blokları arası güç değişimi için derinleşen bir iktidar savaşıdır. Bilek güreştiren taraflardan biri, İslami-muhafazakâr sermaye fraksiyonlarının siyasi temsilcisi AKP-Fethullah Gülen koalisyonudur. Bu kesimin dayandığı sermaye fraksiyonu, resmi olarak TOBB bünyesindeki çoğu odada; “sivil” olarak

39 *Birgün*, 28 Temmuz 2009.

da MÜSİAD ve TUSKON'da örgütlü, bir kısmı KOBİ, bir kısmı da irikıyım sermayedarlardır. Bunlara "Anadolu kapları" denmesi eksiktir. İstanbul'daki sanayi, ticaret ve hizmet varlıkları ağırlık taşıır."

Bilek gıreşinin diğer tarafında, yine TOBB çatısı altındaki laik sermayedarlar, 'sivil'" örgütlenmede de TÜSİAD ve eteğinde topladığı orta büyüklükteki laik TÜRKONFED üyesi sermayedarlar vardır. Geleneksel (laik) Türkiye burjuvazisinin başat olduğu blok içinde, diğer müttetikler, laik sivil-asker üst bürokrasidir. Kazanılan bu muharebelerle, AKP, 2007 sonrası, toplumu muhafazakârlaştırma projeleri için daha atak oynama cüreti de buldu. Karşı blokun bileşenlerinden sivil-asker bürokrasiyi geriletmek üzere Ergenekon davası, çeşitli itibarsızlaştırma operasyon ve hamleleri birbirini izledi. TSK'yi itibarsızlaştırma, yargıyı, yürütmeye tabi kılma çabaları yoğunlaşırken sermaye ayağında da TÜSİAD'ı etkinsizleştirme, buna karşılık MÜSİAD ve TUSKON'u öne çıkarma çabaları arttı. TÜSİAD'ın lider gruplarından Doğan'a hem medyasını hem ekonomik gücünü kırmak üzere yapılan vergi operasyonları, diğer TÜSİAD'cıları sindirmeye yetti. Doğan'a sahip çıkamayan, dayanışamayan TÜSİAD üyeleri, benzer baskılara maruz kalabileceklerinden endişe ettiler; enerji, gayrimenkul vb. sektörlerdeki özelleştirme, ihale süreçlerinde kara listeye alınmaktan çekinip sindiler.⁴⁰

Aynı Mustafa Sönmez daha sonraki bir yazısında ise şöyle diyordu:

1990'da kurulan MÜSİAD üyelerinin sayısı RP genel başkanı Necmettin Erbakan'ın başbakanlığındaki RP-DYP hükümetinin etkisiyle 28 Şubat 1997'ye doğru 3000'e yaklaşmıştı. MÜSİAD, 1990'da kurulduğunda yaklaşık 1100 üyesi vardı. Bu tabloya Fettullah Gülen cemaatinin derneği İŞHAD'ın üyeleri de eklenirse İslamcı sermayenin yaptığı tırmanış daha iyi anlaşılacaktır. Bu tırmanış, ekonominin egemeni büyük İstanbul sermaye ve laik çevreler tarafından laik düzen ve sermaye içi dengeler açısından endişe vericiydi⁴¹.

Hani TÜSİAD AKP sermayesinin defterini kolaylıkla düzerdi? Hani İslamcı sermaye bir efsaneydi? Bu veriler bize yeni bir finans kapital fraksiyonunun güçlü bir şekilde Türkiye'de kapitalizmin sahnesinde yerini aldığını gösteriyor. Herhangi bir yanlış anlaşılmaya mahal vermemek bakımından şöyle ifade edelim: Kastedilen İslamcı sermayenin Batıcı-laik sermayeden daha fazla büyüdüğü, daha güçlendiği, ekonomideki ağırlığının daha fazla olduğu değil, ancak sermaye birikimi ve sömürü sürecinin hangi politik koşullarda sürdürülmesi konusunda farklı perpektifi olan, bu doğrultuda da siyasi iktidarda söz sahibi olmaya başlayan bir tekelci kapitalist sınıfın da ortaya çıkmış olduğudur.

40 "AKP-İMF ve cemaat kapitalizmi", *Cumhuriyet*, 19 Mart 2010.

41 "Sermaye içi rövanşizm", *Cumhuriyet*, 28 Mart 2010.

5- Sonuçlar

“Bu kadar vergiyi ödemiş. Bu kolay iş değil arkadaş. Üç kişi çalıştır da göreyim. Sen ‘yarın çeki nasıl ödeyeceğim?’ diye gece yarısı hiç terledin mi? Yok, maaş alıyor çünkü. Meselelere Ankara’dan bakış başka, İstanbul’dan başka. Biz İstanbul adamıyız” (Eski Maliye Bakanı Kemal Unakıtan’ın başarılı vergi mükelleflerinin ödüllendirildiği törende yaptığı konuşma)⁴².

*“İşçilerin hayırlısı, işverenine itaat edendir”
(MÜSİAD eski Başkanı Erol Yazar)*

Yukarda yaptığımız analiz ve tespitler bizi şu sonuçlara ulaştırıyor: İslamcı sermaye grupları güçlü finans kaynakları ve edinmiş oldukları sermaye birikimi ile Türkiye ekonomisi üzerinde azımsanamayacak bir ağırlığa ulaşmış durumdadırlar. Karşımızda artık kendi tekelcilerine, mali sermayesine, dış ticaret perspektifine sahip yeni bir finans kapital fraksiyonu vardır. AKP her şeyden önce bu sermaye fraksiyonunu temsil etmektedir.

Günümüzde yaşanan egemen sınıf içindeki çatışma ne salt politik ne de kültürel-ideolojik temellerde açıklanabilir. Bu olgunun arkaplanında maddi çıkarların kavgası, Türkiye’de sermaye birikiminden aslan payını kim alacak kavgası vardır. Burjuvazinin iç savaşının sınıfsal, maddi temeli budur. 1980 sonrasında 12 Eylül ve Özal’ın himayesinde güç kazanan, Körfez sermayesi ve özellikle İslami bankacılığın desteğiyle palazlanan ve kadrolarını yaratan, nihayetinde kendisi “Anadolu sermayesi” olmaktan çıkarak bir tekelci sermaye fraksiyonu haline gelen bu yeni burjuvazi ile geleneksel Batıcı büyük burjuvazi arasındaki bu nesnel zemin ve çelişkiler üzerinde sürekli bir egemenlik mücadelesi, farklı stratejik ve taktiksel öncelikler söz konusudur.

Ancak bu tespitlerimizden elbette bu iki kamp arasında **uzlaşmaz** bir çelişki olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Nihayetinde emperyalist sermayelerin basıncı, dünya ekonomisinin krizi ve içerde sınıf mücadelesinin değişen dengeleri bu çelişkinin çözülmesinde de, çatışmanın sınırlarının çizilmesinde de belirleyici olacaktır. Zira bunun “kansız iç savaşa” devam anlamına mı geldiği yoksa “tarihsel uzlaş” ile mi sonuçlanacağı sorunu, hem işçi sınıfının sömürsünün artırılıp artırılmayacağına, bu anlamda Türkiye’de sermaye ile işçi sınıfı arasındaki sınıf mücadelesinin seyrine hem de dünya

⁴² *Milliyet*, 10 Mayıs 2008.

Devrimci Marksizm

kapitalizminin krizinin derinleşmesi karşısında emperyalistlerin izleyecekleri stratejilere ve yapacakları dış baskıların şiddetine bağlı olacaktır.

Bu savaşın belirlediği Türkiye siyasal konjonktüründe işçi sınıfı bağımsız politik bir özne olarak mücadele arenasına çıkmadıkça ve etrafında bir üçüncü odak oluşturmadıkça, egemenlerin bağrındaki iç savaşın tüm emekçileri felaketselere sürüklemesi kaçınılmazdır. Bizim için Türkiye burjuvazisinin yapısındaki dönüşümün işçi sınıfı açısından politik anlamı önem taşır. Türkiye solu ve işçi hareketi kendi konumunu güçlendirmek için burjuvazinin o ya da bu kanadında yer alma, “demokratikleşme” adına AKP etrafındaki İslamcı burjuvazi veya “Cumhuriyet’in kazanımları” adına CHP ya da diğer sermaye partileri etrafındaki Batıcı-laik burjuvaziyle güçleri birleştirme hatasından vazgeçmelidir. Sosyalistlerin, devrimci Marksistlerin görevi, burjuva güçlere bel bağlamayan işçi sınıfının bağımsız mücadelesi için çaba sarfetmek olmalıdır.

Halbuki söz konusu süreç bürokrasi ile sivil toplum; liberalizm ile ulusalcılık, egemenler arasında bürokratik zümre ile burjuvazi arasındaki bir kavga olarak tariflendikçe emekçilerin pusulası şaşacak ve tüm yollar burjuvazinin bir kanadının peşine çıkacaktır. Burjuvazinin iki kanadının karşısına, üçüncü bir cephe ile çıkılmalıdır. Üçüncü cephe, emekçi yığınlarla, Kürt ezilenlerini buluşturacak bir emek ve özgürlük cephesidir.

EKLER

ISO 500 (2009) En büyük şirketler listesinde yer alan MÜSİAD ve TUSKON üyesi firmalar

MÜSİAD üyelerinin şirketleri

AGT Ağaç, AB Gıda, Küçükbay Yağ, Çınar Boru, Naksan Plastik, Tosçelik Profil, Tosyalı Demir, Ülker Çikolata, Ülker Bisküvi, Datateknik, Gübre Fabrikaları, Viko Elektrik, Aydınli Hazır Giyim, Ertaş Metal, Boyçelik Metal, Helvacızade Gıda, Hekimoğlu Un, Yeşilyurt Demir, Boytaş Mobilya, İstikbal Mobilya, Aytaç Gıda, Teverpan Mobilya, HES Kablo, Merkez Çelik, Boyteks, Form Yatak, Akova Süt, Pamukkale Kablo

TUSKON üyelerinin şirketleri

Sarkuysan, Tosçelik Profil, Kastamonu Ent. Ağaç, Kayseri Şeker Fab., Ekinciler Dem. Çel., Boytaş Mobilya, Abalioğlu Yem, HES Hacılar Elek., Erciyas Çelik Boru, Kent Gıda, Merkez Çelik, Naksan Plastik, Koza Altın İşl., Tosyalı Demir Çel., Küçükbay Yağ, İstikbal Mobilya, Oltan Fındık, Tiryaki Agro Gıda, Keskinlik Gıda, Feza Gazetecilik, Küçükçalık Tekstil, Boyteks Tekstil, Aydınli Giyim, Boyçelik Metal, Beşler Makarna, Mem Tekstil, Helvacızade Gıda, Kumtel Day. Tük., Vatan Kablo, Viko Elektrik, Biofar-

ma İlaç, Arbel Bakliyat, Selçuk İplik, Gürteks İplik, Akteks İplik, Aynes, Gıda, Köksan Plastik, Pamukkale Kablo, Aytaç Gıda, Hidromek, Royal Halı, Hekimoğlu Un, Form Yatak, Aymar Yağ

İSO 500 Büyük şirketin iller itibariyle dağılımı⁴³

	1980	1990	2000	2008	2009
İstanbul-Kocaeli	259	244	243	255	
Ankara	27	23	31	27	
İzmir	59	49	51	36	
Bursa	21	19	27	31	
Adana	19	18	12	11	11
Denizli	5	4	11	9	8
Kayseri	9	8	15	13	14
Gaziantep	0	4	8	10	14
Konya	0	3	5	7	9
Kahramanmaraş	0	1	3	3	6

TİM 2009 yılı Türkiye'nin en büyük 1000 ihracatçı firmasının iller itibariyle dağılımı:

	2003	2009
İstanbul	523	492
İzmir	89	67
Bursa	68	52
Ankara	39	52
Kocaeli	31	41
Adana	16	15
Manisa	18	20
İçel	15	17
Kayseri	14	11
Gaziantep	24	49
Denizli	31	22
Konya	2	6
Kahramanmaraş	6	8

İSO İlk 500'ü izleyen İkinci 500 içinde öne çıkan Anadolu illeri itibariyle dağılım

	1990	2000	2008	2009
Denizli	4	15	13	11
Kayseri	2	5	14	16
Gaziantep	6	8	21	16
Konya	3	5	13	13
Kahramanmaraş	1	3	8	11

43 Buğra, Savaşkan, age., s. 111; *CNBC-e Business*, Ağustos 2009, İSO 500 verilerinden kendi derlememiz.